ZAMONAVIY AXBOROT MAKONIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI IJTIMOIYLASHUVI

Toxirova Madina Alisher qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi
Mtoxirova855@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada zamonaviy axborot makonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijtimoiylashuv jarayoni, uning pedagogik va psixologik xususiyatlari hamda raqamli texnologiyalarning bola shaxsiyati shakllanishiga ta’siri yoritilgan. Pedagogik yondashuvlar asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ijtimoiylashtirishning samarali usullari tahlil qilinadi.

Kalit so’z: Pedagog , zamonaviy axborot, ijtimoiylashuv , UNICEF ,axborot zamoni , 3M

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается процесс социализации учащихся начальных классов в современной информационной среде, его педагогические и психологические особенности, а также влияние цифровых технологий на формирование личности ребёнка. На основе педагогических подходов анализируются эффективные методы социализации учащихся начальных классов.

Ключевые слова: Педагог, современная информация, социализация, ЮНИСЕФ, информационная эпоха, 3М.

ANNOTATION

This article explores the socialization process of primary school students in the modern information environment, its pedagogical and psychological characteristics, and the impact of digital technologies on the development of a child’s personality. It

analyzes effective methods of socializing primary school students based on pedagogical approaches.

Keywords: Pedagogue, modern information, socialization, UNICEF, information age, 3M.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida insonning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy munosabatlarga kirishishi hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish masalasi ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, tengdoshlari bilan munosabat o‘rnatishi, kattalarning talab va tavsiyalarini tushunishi, jamoada o‘z o‘rnini topishi keyingi hayotidagi ijtimoiy faolligi uchun asos yaratadi.

Ilgari bolaning dunyoqarashi va ijtimoiy tajribasi, asosan, oila, mahalla, maktab tengdoshlari bilan o’yinlar o’ynash orqali muloqot shakllangan bo‘lsa, hozirgi davrda internet, mobil qurilmalar, videoplatformalar, elektron o‘yinlar va ijtimoiy tarmoqlar ham ushbu jarayonga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Bola endilikda nafaqat o‘z atrofidagi insonlardan, balki raqamli makonda uchraydigan turli axborotlar, obrazlar va xulq-atvor namunalaridan ham ta’sirlanadi.

Lekin buning faqat manfiy tomonini o’ylamasdan , balki musbat tomonini ham o’ylashim kerak , yani mazkur o‘zgarishlar ijtimoiylashuv jarayoniga yangicha yondashishni talab etadi. Chunki raqamli texnologiyalar bir tomondan, bolaning bilim doirasini kengaytirishi, ijodkorligini rivojlantirishi va boshqa insonlar bilan aloqa qilish imkoniyatini oshirishi mumkin. Biroq ulardan maqsadsiz foydalanish jonli muloqotga ajratiladigan vaqtning qisqarishi, axborotni tanqidiy baholashdagi qiyinchiliklar va turli ijtimoiy-psixologik muammolarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘lishi ehtimoli mavjud

ADABIYOTLAR TAHLILI

L.S. Vygotskiyning Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes (1978) asarida bolaning psixik rivojlanishida ijtimoiy

munosabatlar, kattalar bilan hamkorlik va madaniy muhitning o‘rni asoslab beriladi. Muallifning nazariy qarashlari bolalarning bilim va ko‘nikmalari ijtimoiy o‘zaro ta’sir jarayonida rivojlanishini tushunishga yordam beradi. Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining raqamli muhitdagi faoliyatini ham alohida emas, balki o‘qituvchi, ota-ona va tengdoshlari bilan munosabatlar tizimi doirasida o‘rganish zarur. Mazkur asar ijtimoiylashuvning pedagogik-psixologik asoslarini yoritishda muhim nazariy manba hisoblanadi.

Albert Banduraning Social Learning Theory (1977) asarida inson xulq-atvorini kuzatish, namuna olish va taqlid qilish orqali o‘rganish masalalari tahlil qilingan. Ushbu nazariya boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axborot makonida uchraydigan xulq-atvor namunalarini qanday o‘zlashtirishi masalasini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Xususan, bolalar videolarda, o‘yinlarda va boshqa raqamli materiallarda ko‘rgan munosabat shakllarini takrorlashlari mumkin. Shu sababli bolalar iste’mol qiladigan kontentning mazmuni, yoshiga mosligi va tarbiyaviy ahamiyatini hisobga olish lozim.

UNICEFning 2025-yilda e’lon qilingan *Childhood in a Digital World* hisobotida bolalarning raqamli hayoti, raqamli ko‘nikmalari, ruhiy farovonligi va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlil qilingan. Hisobotning muhim jihati shundaki, raqamli texnologiyalarning bolalarga ta’sirini faqat ekran qarshisida o‘tkazilgan vaqt bilan baholash yetarli emas; kontentning mazmuni, bolaning tajribasi, foydalanish sharoiti va xavfsizligi ham hisobga olinishi lozim.

TAVSIYALAR:

Ijtimoiylashuv jarayonida uchta asosiy muhit alohida o‘rin tutadi: oila, maktab va tengdoshlar jamoasi. Oila bolaga dastlabki axloqiy me’yorlar va munosabatlarni o‘rgatsa, maktab bu tajribani kengaytiradi, tengdoshlar bilan muloqot esa o‘zaro tenglik, do‘stlik va hamkorlikni amalda o‘zlashtirish imkonini beradi. Zamonaviy sharoitda ushbu muhitlarga raqamli axborot makoni ham qo‘shilib, bolaning

dunyoqarashi va xulq-atvoriga ta’sir ko‘rsatuvchi qo‘shimcha omilga aylanmoqda.Bu esa boshlang’ich ta’lim o’qituvchilarni yanada qiyin vaziyatga olib keladi,ya’ni o’quvchi ham tengdoshlar bilan muloqatda bo’lishi , darslarni o’z vaqtida bajarishi hamda zamonaviy qurilmalardan orqada qolib ketmasligi ham kerak bo’ladi.Avvalo Zamonaviy axborot makonida bolaning ijtimoiylashuv ta’sirini bilib olishimiz kerak:

Birinchidan, axborot texnologiyalari bolaning bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Elektron ensiklopediyalar, interaktiv topshiriqlar, ta’limiy videolar va virtual muzeylar o‘quvchilarda yangi mavzularga qiziqish uyg‘otishi mumkin. Masalan, tabiatshunoslik darsida hayvonlar yashash muhiti haqidagi videoni ko‘rgan bolalar keyinchalik guruhlarga bo‘linib, kuzatgan ma’lumotlarini muhokama qilishlari mumkin. Bunda raqamli resurs bilim olishga xizmat qilish bilan birga, o‘z fikrini ifodalash va jamoada ishlash ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

Ikkinchidan, raqamli muhit ijodkorlik va o‘zini namoyon etish imkoniyatini yaratadi. O‘quvchilar taqdimot tayyorlash, rasm chizish dasturlaridan foydalanish, hikoya tuzish yoki kichik loyihalar yaratish orqali o‘z qobiliyatlarini namoyish etishlari mumkin. Bunday faoliyat to‘g‘ri tashkil etilganda bolalarda tashabbuskorlik, o‘ziga ishonch va jamoaviy faoliyatga qiziqish kuchayadi.

Bu ijobiy tomonlari bo’lsa , uning salbiy tomonlarini aytib ketsak maqsadga muvoffiq bo’ladi:

Birinchidan, axborot makonida xavfli va nomaqbul materiallarga duch kelish ehtimoli mavjud. Zo‘ravonlikni targ‘ib qiluvchi tasvirlar, kamsituvchi izohlar, yolg‘on ma’lumotlar va yoshga mos bo‘lmagan kontent bolaning voqelikni tushunishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi har doim ham axborotning ishonchliligini mustaqil tekshira olmaydi.

Ikkinchidan esa , virtual muloqot va jonli muloqot o‘rtasidagi muvozanat muhim ahamiyatga ega bo’ladi Yozishmalar orqali fikr bildirish bolaning aloqa

doirasini kengaytirishi mumkin, biroq yuzma-yuz suhbatda shakllanadigan ko‘z bilan aloqa qilish, suhbatdoshning hissiyotlarini anglash, navbat bilan gapirish va munosabatni bevosita boshqarish ko‘nikmalari alohida mashqni talab etadi. Shuning uchun raqamli aloqa jonli muloqotning o‘rnini to‘liq egallay olmaydi.

Uchinchidan, raqamli makonda ijtimoiy taqqoslash va kiberbulling kabi muammolar uchrashi mumkin. Masalan, o‘quvchining tashqi ko‘rinishi, qobiliyati yoki oilaviy sharoiti haqida kamsituvchi izohlar yozilishi uning o‘ziga bo‘lgan ishonchiga zarar yetkazishi ehtimoli bor.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etish uchun, avvalo, ta’lim muhitida bolaning o‘z fikrini erkin ifodalashi, tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi va jamoaviy faoliyatda faol ishtirok etishi uchun zarur sharoitlarni yaratish lozim. Chunki ijtimoiylashuv faqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish orqali emas, balki kundalik hayotdagi munosabatlar, o‘zaro hamkorlik va amaliy tajriba asosida shakllanadi.

Ushbu jarayonni takomillashtirishda birinchi navbatda jonli muloqotga asoslangan ta’lim metodlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Jumladan, “Erkin suhbat”, “Men va mening fikrim”, “Birgalikda yechim topamiz” kabi mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilarda o‘z fikrini bayon qilish, boshqalarning fikrini tinglash va muammoli vaziyatlarga mustaqil yechim topish ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Ikkinchidan, boshlang‘ich sinflarda jamoaviy va hamkorlikka asoslangan topshiriqlar sonini oshirish zarur. Masalan, o‘quvchilarni kichik guruhlarga ajratib, ularga umumiy loyiha yoki muammoli vaziyatni hal qilish vazifasi beriladi. Bunda har bir o‘quvchiga alohida mas’uliyat yuklanishi, uning fikri inobatga olinishi va jamoaviy natijaga erishishiga imkoniyat yaratilishi lozim. Bu usul bolalarda o‘zaro ishonch, mas’uliyat va jamoaga daxldorlik hissini shakllantiradi.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar va an’anaviy muloqot usullarini o‘zaro uyg‘unlashtirish muhimdir. Elektron ta’lim resurslari, interaktiv videolar va taqdimotlardan foydalanish o‘quvchilarning bilim olishga qiziqishini oshirishi mumkin. Biroq bunday mashg‘ulotlar yakunida o‘quvchilarning o‘zaro fikr almashishi, savol-javob qilishi va kuzatgan ma’lumotlarini muhokama qilishi tashkil etilishi kerak. Natijada raqamli vositalar jonli muloqotning o‘rnini egallamaydi, aksincha, uni rivojlantirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, bolalarda empatiya, mehr-oqibat, bag‘rikenglik va o‘zaro hurmat kabi ijtimoiy-axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish lozim. Buning uchun hayotiy vaziyatlarga asoslangan rolli o‘yinlar, ertak qahramonlarining xatti-harakatlarini tahlil qilish va tarbiyaviy suhbatlardan foydalanish mumkin. Masalan, “Agar sinfdoshing yordamga muhtoj bo‘lsa, qanday yo‘l tutasan?” kabi savollar orqali bolalarda boshqalarning holatini tushunish va ularga yordam berish istagi shakllantiriladi.

Beshinchidan, ijtimoiylashuv jarayonida oila va maktab hamkorligini kuchaytirish zarur. Ota-onalar farzandlari bilan muntazam suhbatlashishi, ularning qiziqishlari, do‘stlari va raqamli muhitdagi faoliyatiga befarq bo‘lmasligi kerak. O‘qituvchi esa ota-onalar bilan hamkorlikda bolaning ijtimoiy rivojlanishidagi ijobiy o‘zgarishlar va mavjud qiyinchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etishga yo‘naltirilgan pedagogik choralarni belgilashi lozim.

Oltinchidan, o‘quvchilarning ijtimoiylashuv darajasini muntazam pedagogik kuzatish asosida baholash maqsadga muvofiq. Bunda bolaning tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi, guruhli ishlarda ishtirok etishi, o‘z fikrini ifodalashi, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi va nizoli vaziyatlarda o‘zini tutishi kabi mezonlardan foydalanish mumkin.

Shunday qilib, boshlang‘ich ta’limda ijtimoiylashuvni rivojlantirish jarayoni bolaning bilim olishi bilan bir qatorda, uning ijtimoiy tajribasini boyitish, shaxslararo

munosabatlarini mustahkamlash va jamiyatda o‘z o‘rnini anglashiga yo‘naltirilishi kerak. Bunda o‘qituvchi, ota-ona va ta’lim muassasasining hamkorligi hal qiluvchi o’ringa ega.

Xulosa

Tadqiqot mavzusining mazmunidan kelib chiqib, zamonaviy axborot makonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijtimoiylashuv jarayonini samarali tashkil etish maqsadida muallif tomonidan “3M” pedagogik modeli taklif etiladi. Mazkur model uchta asosiy tarkibiy yo‘nalish: muloqot, hamkorlik va mas’uliyat tamoyillariga asoslanadi.

Modelning birinchi tarkibiy qismi — muloqot bo‘lib, bunda o‘quvchilarning o‘z fikrini erkin ifodalashi, suhbatdoshni tinglashi, savol berishi va o‘zaro fikr almashish ko‘nikmalarini rivojlantirish nazarda tutiladi. Ushbu bosqichda erkin suhbat, savol-javob, muammoli vaziyatlarni muhokama qilish va rolli o‘yinlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Ikkinchi tarkibiy qism — hamkorlik bo‘lib, u o‘quvchilarning jamoada ishlashi, umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishi, tengdoshlariga yordam berishi va o‘zaro hurmatga asoslangan munosabatlarni shakllantirishga yo‘naltiriladi.

Bunda guruhli topshiriqlar, kichik loyihalar, jamoaviy o‘yinlar va ijodiy mashg‘ulotlar muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Uchinchi tarkibiy qism — mas’uliyat bo‘lib, ushbu yo‘nalish o‘quvchilarda o‘z xatti-harakatlariga javobgarlik, axborotdan ongli foydalanish, internet xavfsizligi qoidalariga rioya qilish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va raqamli muloqot madaniyatini rivojlantirishni nazarda tutadi.

“3M” modelining o‘ziga xos jihati shundaki, unda an’anaviy ijtimoiy munosabatlar va zamonaviy raqamli muhit talablari o‘zaro uyg‘unlashtiriladi. Modelning barcha tarkibiy qismlari bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ularni ta’lim jarayonida izchil amalga oshirish o‘quvchilarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy axborot makonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijtimoiylashuvi ularning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar bolalarning dunyoqarashi, bilim olishi va muloqot qilishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli ta’lim jarayonida raqamli savodxonlikni rivojlantirish bilan bir qatorda, jonli muloqot, hamkorlik, o‘zaro hurmat va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini ham shakllantirish zarur. Bunda oila, maktab va jamiyatning hamkorligi bolaning barkamol, faol va mas’uliyatli shaxs bo‘lib voyaga yetishida muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. D.A. Abdusamiyev “BOSHLANG‘ICH TA’LIM PEDAGOGIKASI”
1. K.R. Mamadaliyev, K.D. Riskulova “BOSHLANG‘ICH SINFLARDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI”

Foydalanilgan manbalar:

2. **https://search.worldcat.org/title/Mind-in-society-%3A-the-development-of-higher-psychological-processes/oclc/960167799?utm_source**

3. **https://books.google.co.uz/books/about/Social_Learning_Theory.html?id=YXruAAAAMAAJ&redir_esc=y**
4. https://www.unicef.org/innocenti/reports/childhood-digital-world
5. **file:///C:/Users/User/Downloads/Boshlangich_talimpedagogikasi.pdf**